

Életforma és ízlésnevelés falun

Az ízlés különböző meghatározásai közül *A magyar nyelv értelmező szótára* harmadik kötetében találjuk a leglényegesebb kritériumokat tartalmazó, legtömörebb megfogalmazást: „Az ízlés az a képesség, amellyel a jót, a szépet, helyeset, illőt, finomat a rossztól, csúnyától, helytelentől, nem illőtől, durvától megkülönböztetjük; általában a szép és a helyes iránti érzék, illetve ennek koronként, helyenként kialakult, elfogadott mértéke vagy egyéni jellege, változatai.”

E meghatározáshoz még hozzá kell tennünk, hogy az ízlés társadalmi jelenség, szoros összefüggésben van az ismeretszinttel, nem független változó, hanem társadalmi tényezők egész sorának következménye. Az egyes ember ízlését múltja és életkörülményei, származása, otthoni és iskolai élményei, iskolázottsága, munkakörülményei, tapasztalatai, műveltségintje, baráti kapcsolatai, szabad ideje, jövedelme s még számtalan szellemi és anyagi tényező határozza meg. Mindezen túl az ember világméretű túlásával, műveltségének gyarapodásával, azon belül művészi, esztétikai élményeinek sokasodásával egyre jobban kiteljesedik az érzelmi élet és azon belül a szépnak tartós hatása, vagyis az ízlés. Minden ember egyéni ízlését egy adott kor és adott társadalom élményei formálják. A leghétköznapibb gyakorlatunk is azt igazolja, hogy öltözködésünkben, lakásunk berendezésében és díszítésében mindig a pillanatnyilag adott lehetőségeken belül válogatunk, mert csak így lehetséges.

Az ízlés szintjét vizsgálva egy város melletti falu — Marosszentkirály — lakáskultúrájában lépésről lépésre bebizonyosodik az előbb említett tények igazsága. A város melletti falvak fejlődésének iránya azt mutatja, hogy a falusi élet hovatovább előnyösebbé válik a városinál. A villamosítás, az útépités, az orvosi ellátás, az iskoláztatás, a háztartás gépesítése lehetővé tette a civilizált életforma megteremtését. Ugyanakkor a mezőgazdaság korszerűsítése mind nagyobb jövedelmet biztosít, a kert, az udvar értéke, a háztáji gazdálkodás nem megvetendő jövedelemforrás. A falu gyors urbanizálódása következtében olyan mélyreható átalakulások mentek végbe a dolgozók tudatában, amelyeknek következményeit látjuk csupán, irányát és perspektíváját egyelőre fel sem tudjuk mérni. Ha megvizsgáljuk az említett faluból a városi üzemekbe ingázók, a helybeli termelészövetkezetben, állami gazdaságban dolgozók ízlésfejlődésének irányát, azt tapasztaljuk, hogy a tudatformálódásban itt is harcban áll az új a régivel, és talán sehol sem olyan szembeötlő az ellentét sokrétűsége korunkban és társadalmunkban, mint éppen a tudat említett vetületében. Az ízlésfejlődés ütemét vizsgálva pedig megállapíthatjuk, hogy a fejlődés itt lényegesen lassúbb, mint a városi dolgozók esetében.

Cikkemben a legkézenfekvőbb területen, a lakáskultúrában szándékszem elemezni az ízlés megnyilvánulását, alakulását, fejlődésének irányát.

Az említett faluban az utóbbi tizenöt esztendőben nagyon sok egészséges, két-háromszobás lakás épült, sőt szaporodnak az emeletes házak is. A lakások alapterülete jóval nagyobb, mint a városi lakásoké, de kihasználását illetően még mindig a régi hagyományok uralkodnak. A család tagjai jobbra a konyhát lakják, a szobák csak a bútorok tárolására, őrzésére szolgálnak, és csak vendégfogadás, családi események (lakodalom, keresztelő, halotti tor) alkalmával tartózkodnak benne huzamosabb ideig. A ház udvar felőli falán az utóbbi időben nagyon gyakori a festmény, mint a jómód szimbóluma. Vándorfestők alkotják ezeket a „remekműveket“, drága pénzért. Legtöbbjük patak partján bőgő szarvast ábrázol. De nem ritka az olyan sem, amelyen kék vizű tavat láthatunk úszó hattyúpárral, háttérben fehér falú falusi templommal. Az utóbbi időben olyan festmény jelenti a változatosságot, amely az erdők alján, ritkás fák között legelésző őzikéket ábrázol.

A lakásba lépőt a falak festésének korszerűtlensége lepi meg. Eltűntek a hagyományos, fehérre meszelt falak, amelyek olyan világossá és tágassá varázsolták a szobákat. Helyette dús virágmintákkal, ezüstözéssel, aranyozással, csikozással zsúfolt falak láthatók, s emiatt a szobák kisebbnek, alacsonyabbnak tűnnek.

A szobák berendezésében általában az öröklött bútorok megszabják a berendezés irányát. Miért? Az öröklés ténye ellentmondásossá teszi a korszerűség kérdését, mivel az ízlésre konzerváló hatással van részben a megszokás, a vizuális élmények okán, részben anyagí értéke miatt, részben pedig azért, mert a vásárolt bútorok csak kiegészítésként szolgálnak. A bútorok elrendezése pedig az ízlés hiányáról árulkodik. Ezért találhatunk a lakásokban hatalmas, széles, tömör fából készült fekvőhelyeket, szekrényeket társaságában modern, apró, kecses bútorarabokat is. Hogy az új mellett megőrzi a régi bútorarabokat, azt a legjobban a konyhák berendezése szemlélteti, ahol a modern, falra szerelhető szekrények társaságában ott találjuk a szobából kiszorult fekhelyeket, öreg szekrényeket. Az idősebbek lakásában rengeteg a rádió, televízió, székes, asztalon, heverőkön a porfogó csipketerítő. Azt is megállapíthatom, hogy az egészen fiatalok lakásában már sokkal több a funkcionális bútorarab, a forma inkább szolgálja a tartalmat, hiszen itt a háziasszony nemcsak családanya, mint az előző nemzedéknél, hanem dolgozó nő is, ingázik, nincs ideje a porfogó díszekkel, tárgyakkal bibelődni.

A kispolgári ízlés továbbélése körülményeink között minden társadalmi rétegre jellemző, de gyors elterjedése az urbanizálódó falu dolgozói között elgondolkodtató tény. A városhoz közel levő falvakba behatolt a kispolgári ízlés, mentalitás és életeszemély is. Mindez a lakásdíszítésben is tükröződik. Ötven lakást látogattam meg az elmúlt néhány hónap leforgása alatt, és tanulmányoztam a lakások festését, berendezését, díszítését, egyszóval a lakáskultúrát. Az eredmény nem töltött el örömmel. Megállapítottam, hogy az életszínvonal magasra emelkedett, van honnan költeniük, áldozniuk lakásdíszítésre, mert jól keresnek, jövedelmük napról napra növekedőben; de az ízlésszint nagyon alacsony. A multifunkcionális lakókonyhában, ahol a legtöbbet van együtt a család, még mindig sok a bárgyú rajzú és szövegű falvédő. A szobákból a konyhába szorult szőttés takarók, népi hímzéses terítők árulkodnak egy valamikori népi kultúra felé való törekvésekről, amelyet ma már nem találnak elég előkelőnek. A szobák falát — mint a jómód és elegancia jelét — a külföldről vendégmunkások révén importált plüss falvédők ékítik, amelyek közül egyesek a sivatagi oázisban pálmafák alatt pihenő püpostevéket ábrázolnak, mások tál fölé hajló színes cicákat, vannak olyanok is, amelyek a „méla lesben“ ülő vadászt jelenítik meg, amint a távolról közeledő őzikét szemléli. A faliszőnyegek felett széles, faragott, aranyozott rámlákban színes, nagyított képek láthatók a család tagjairól. Mindegyik a felismerhetetlenségig retusált, agyonszínezett. Egy váradi mester érkezik időnként a faluba, tőle rendelik a dolgozók drága pénzért. Hogy mennyire hiányos a városok közelében élő dolgozók körében a jó ízlés meghatározó tényező, az alapműveltség, az a festmények is elárulják. Lombját hullató erdő közepén kék tóban hattyú úszik, s a gicces tájra a hold szőria sápadt fényét. Gyakori a fonalgombolyító kövér macskát ábrázoló kép s a felcíomázott, füstöt fújó cigányleány portréja. Csaknem minden házban látható a vásárokon, ócskapiacokon vásárolt tövisszoros Krisztus-kép, az Utolsó vacsorát vagy a Máriát ábrázoló festmény. Sok a fából, intarziával készült falikép is. Rendszerint pásztorfiút és falusi leánykát ábrázolnak, de Donald kacsa is igen kedvelt modell. Az utóbbi időben gyorsan elterjedt a fürdőhelyeken üdülés alkalmával vásárolt fekete vagy piros posztóra szalmaszálakból ragasztott, falusi templomot vagy faházat ábrázoló kép. De sorolhatnám tovább, hiszen vége-hossza nincs az ilyen és ehhez hasonló értéktelen giccseknek. Ezzel szemben egyetlen házban sem láttam valamely képzőművésznő képét. Sőt még reprodukciót sem vásárolnak.

Felmérésem során örömmel állapítottam meg, hogy a fiatal házaspárok lakásában több a népi hímzéssel készült falvédő, diszparna, terítő és drapéria. Csipkét szinte sehol sem láttam. Igaz, hogy silány anyagra varrják, de eredetiek a minták és a színezés is. Elterjedt a kalotaszegi írásos, és kedvelik a keresztiszemes varrást is. Az alapszín minőségéért nem ők a hibások, hiszen nem tehetnek róla, hogy csak ilyen anyagot forgalmaznak a kereskedelemben.

Az ízlés tudatos tényezőik segítségével alakítható, nevelhető. Közvetlen módon befolyásolható az esztétikai nevelés útján, közvetett úton pedig a választék, az ízléses áruk forgalmazásával a kereskedelemben. Az ízlés mint a tudat bármely vetülete hosszú, türelmes ráhatással nevelhető. Eszerint az ízlés fejlesztésében alapvető szerepe van a nevelésnek, oktatásnak mind iskolai, mind iskolán kívüli formában, hiszen — amint Piaget írja — „az ízlés lassan kialakuló és az élet minden szakaszában, esetleg minden napján alakuló tartós művelérendszer“. Mindezt figyelembe véve megállapíthatjuk, hogy a pedagógusoknak igen nagy szerepük van a jó, a kulturált ízlés kialakításában. Ám a jelenlegi szakaszban az iskolai ízlésnevelés egyik nagy problémája, hogy a pedagógusok sem kapnak ilyen jellegű képzést egyetemi vagy főiskolai éveik alatt, s így a legtöbben még az órákon kínálko-

zó, kézenfekvő lehetőségeket sem használják fel a tanulók szépérzékének, ízlésének alakítására, pedig csak módszeres és nagyon tapintatos, szívós ízlésnevelő munka nyomán tűnnek majd el az említett elkedvetlenítő ízlésjelenségek.

A műszaki rajz bevezetése a legszegényebb kortól kiszorította az iskolából a klasszikus rajzórákat, amelyek néhány évvel ezelőtt még művészettörténetet is tanítottak, és jelentős ízlésformáló hatásuk volt. Különösen a IX. és X. osztály tanulói számára lenne döntő fontosságú ez, akiknek legnagyobb része falvakból, városperemről, kulturális szempontból hátrányos környezetből érkezik. Szomorú, hogy a líceumokban ezeket az órákat nem helyettesíti semmiféle olyan tantárgy, amely az ízlésnevelést szolgálná.

A falusi művelődési otthonok sokat tehetnének az ízlésnevelésért. A helybeli irodalom- és rajztanárok előadásokat, megbeszéléseket, kiállításokat rendezhetnének, szakembereket hívhatnának meg, akik a lakásberendezésről és díszítésről tarthatnának előadásokat, vagy a népművészet díszítő szerepéről beszélgethetnének.

A kereskedelem illetékes szakemberei közvetve harcolhatnának a jó ízlés kialakulásáért. Hogyan? Nem kellene támogatniuk az ízléstelen nippek, művirágok, mindenféle funkciót nélkülöző giccses dísz tárgyak gyártását, amelyekkel tele vannak a lakások vitrinjei, sőt az éjjeliszekrényekre, fekvőhelyek párkányaira, asztalkákra is bőven jut. A kereskedelem illetékes szakemberei sokkal nagyobb gondot fordíthatnának a kirakatok ízléses elrendezésére is. Egy-egy decemberi kirakat iskolapéldája a szirupos, kispolgári fantáziára valló giccses rendezésnek. Freskókat festhetnének egy-egy cukrászda, gyermekáruház falára. Ebben a munkában lehetne vonni a város képzőművészeit, s így a vizualitás jótékony hatással lehetne a dolgozók tudatára, ízlésalakulására.

Örvendetes javulás észlelhető az utóbbi időben a bútorgyártásban. Örömmel tapasztaljuk, hogy a bútortervezés igazodik a napjainkban épülő lakásokhoz, azok méreteihez és stílusához. Sima, egyszerűségükben ízléses, korszerű, elegáns bútordarabokat vásárolhatunk az üzletekben. S ez nem kis teljesítménye a bútorgyártásnak.

Az utóbbi tizenöt év megteremtette a falun élő dolgozók lakás- és bútormegszerzésének lehetőségeit. Az anyagi feltételek megvannak, az ízlés kialakítása azokra hárul, akik a neveléssel foglalkoznak.

Gergely Róza

Gy. Szabó Béla: Lotte sírja
(szénrajz; Hannover, 1980)